

Prof. Dr. İsmail Çetiřli
HATIRA KİTABI

Editör:

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Surur Çelepi

Sayfa Düzeni: Emel YALÇIN

ISBN
978-

Akçağ Yayınları:
Armağan Kitap:

1. Baskı: Ankara 2016

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 11382

© Akçağ Yayınları 2016

Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı
anlaşmalı olarak Akçağ Yayınları'na aittir. İzinsiz kısmen ya da
tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

Baskı ve Mücellit: Erek Matbaası
Büyük Sanayi 1. Cad. Çim Sk. No. 17/1 İskitler-Ankara
Tel: (312) 342 31 01

Kapak Baskı: Poyraz Ofset
İvedik OSB 2. Mtb. Sitesi 1534 sk. No.: 9 Ankara
Tel: (312) 384 19 42

AKÇAĞ BASIM YAYIM PAZARLAMA A.Ş.
Cumhuriyet Mahallesi Selçuk İş Merkezi
Tuna Cad. No.: 8/1 Kızılay-Çankaya/Ankara

Tel. 0312 432 17 98-433 86 51
Fax. 0312 432 28 52

www.akcag.com.tr
akcag@akcag.com.tr

Denizli Yöresinde Nazar ve Nazarlıkla İlgili İnanış Ve Uygulamalar

*Dr. Mevlüt Metin TÜRKTAS**

Arapçada bakma, bakış, göz, nigâh, dikkat, izleme, görüş, kanaat, mülâhaza anlamlarına gelen nazar terimi Türkçeye Arapçadan girmiştir. Türkçede de Arapçadaki anlamlara yakın olarak bakış, bakma, göz atma gibi anlamları üstlenerek doğrudan göz ile ilişkilendirilmiştir.

Nazar, Türkçe sözlüklerde, bir şeye şöyle veya böyle düşünerek bakma, onu şöyle veya böyle kabul ederek ele alma, bakış, bakış açısı; bazı kimselerin bakışlarının bir şey veya kimse üzerinde meydana getirdiği etkiye yorulan ve kötü hadiselerle sebep olan terslik, uğursuzluk, göz ve göz değmesi (Ayverdi, 2008); belli kimselerde bulunduğu inanılan, insanlara, özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eve, mala mülke, hatta cansız nesnelere de zarar veren, bakıştaki çarpıcı ve öldürücü güç, göz (TS, 2005: 1755) şeklinde açıklanmaktadır.

Nazar, insan beynindeki enerjinin göz aracılığıyla bir noktaya odaklanarak yoğunlaşması sonucunda ortaya çıkar ve etkisini gösterir. Bu genellikle insanların farkına varmadan ortaya çıkardıkları bir olumsuz sonuçtur.

Kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, bir hayvana, ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm; nesne üzerinde hasar, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi (Boratav, 1984: 103-104) anlamına gelen nazar ve nazar inancını Şamanizm’le de ilişkilendirmek mümkündür. Nitekim Divânu Lugâti’t-Türk’te nazar ve nazarlıkla ilgili “abakı” (DLT I, 1992: 136), “monçuk” (DLT I, 1992: 475), “kösgük” (DLT II, 1992: 289) kelimelerine yer verilmekte, bu kelimelerin 11. yüzyıl ve öncesinde kullanıldığına işaret edilmektedir. Abdülkadir İnan, eski tuğlardaki boncukların nazarlık olarak kullanıldığını; “abakı” ve “kösgük” ün ise göz değmesinden korunmak amacıyla üzüm bağları ve bostanlara asılan nazarlıklar (korkuluk) olduğunu belirtir (İnan, 1991: 317-318).

* Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Dr. Öğretim Görevlisi, mturktas@pau.edu.tr

Türk kültüründe kökleri İslamiyet'ten önceye dayanan nazar inancı, varlığını ve gücünü İslamiyet'ten sonra da devam ettirmiştir. Hz. Muhammed'in "Nazardan Allah'a sığınınız, çünkü göz (değmesi) gerçektir." (Çıplak, 2004: 103-125) hadisi, Müslüman Türkler arasında İslamiyet öncesi nazar inancının devam etmesine vesile olmuştur.

Türk kültürü içerisinde, nazardan etkilenme durumu için, nazar değmesi, göz değmesi, isabet, göze gelme, kem göze gelme, göz ermesi gibi ifadeler kullanılmaktadır. Nazardan etkilenme, sadece insanlar için değil, özellikle kolay kırılabilir eşyalar, bitki, ev, araba, bağ, bahçe, büyük baş hayvanlar başta olmak üzere hayvanlar vb. canlı cansız, güzel olan ve kıskanılacak bütün varlıklar için söz konusudur.

Nazar, gözle ya da sözle olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Gözle nazar, kişinin karşısındaki canlı ya da cansız herhangi bir varlığa kem gözle bakmasıyla meydana gelir. Sözle nazar ise kişinin beğenisini ya da imrenmesini sözle ifade etmesi şeklinde gerçekleşir (Çıplak, 2004: 103-125).

Denizli yöresinde kıskançlık duygusunun, nazar için en etkili duygulardan birisi olduğuna inanılmaktadır. Yörede, içinde kıskançlık, haset, kin, nefret taşıyan herkesin nazarının değebileceği inancı yaygın olmakla beraber, bazı özellikleri taşıyan kişilerin nazarlarının daha çok değdiği inancı öne çıkmaktadır. Mesela sarı saçlı mavi gözlü veya sarı saçlı çakır gözlü insanların nazarının daha çok değeceği inancı yaygındır. Hele bu özelliklerine ilaveten bir de kısa boyluysa o kişi, nazar konusunda en korkulan insan tipi haline gelmektedir. Yörede yaygın olarak kullanılan "*Gözü gök, g..ü yere yakın insandan kork*" atasözü bu inancı desteklemektedir. Denizli'de mavi gözlü insanlara *gök gözlü* de denir ve onların bakışından mümkün olduğunca uzak durulur. Bunun temelinde mavi göz renginin Türklerden ziyade yabancılar da daha fazla bulunmasının, onların da daha kıskanç, kötü niyetli ve başkalarına zarar vermekten çekinmeyen insanlar olarak algılanmalarının yattığı söylenebilir. Akdeniz ve Ege bölgelerinde yabancılar için yaygın olarak kullanılan "*Gök dinli gök gözlü cavar*" tabiri bu inancın ortaya çıkmasında açıklayıcı olabilir. Yörede bunlara ilaveten körlük, topallık, kamburluk vb. görünen, özürlü bulunan kişilerin de nazara neden olabileceğine inanılır.

Nazar, kıskançlık, haset, nefret gibi olumsuz duygulardan olabileceği gibi özellikle kişinin yakınlarının aşırı hayranlık ve sevgi duygularından da olabilmektedir (Boratav, 1984: 104). Denizli yöresinde bunu özellikle bebekler ve çocuklar üzerinde görebilmek mümkündür. Bunun içindir ki bebek ya da çocuğun annesi, çocuğunu başkalarının yanında pek abartılı olarak sevmekte, bebek eğer yeni doğmuşsa onu mümkün olduğu kadar az kişiye göstermeye çalışmakta ve nazar değer korkusuyla ondan çok fazla övücü sözlerle bahsetmemektedir.

Yörede, Nazardan Korunmak İçin Uygulanan Yöntemler

Denizli yöresinde nazardan korunma yöntemlerinin en başında, *gözü kel, kem gözlü* diye tabir edilen ve nazarı değdiği bilinen kişilerden uzak durmak vardır. Bu kişiler mecbur kalınmadıkça evlere, törenlere, bağa bahçeye ya da umumi yerlere davet edilmezler. Bu kişilerin geldiği yerlerde, eğer insanlar iş yapıyor ya da çalışıyorlarsa hemen işlerini bırakırlar. Eğer bırakmazlarsa kem gözlü kişinin nazarının değeceğine ve çalışanın bir kazaya uğrayarak yaralanabileceğine inanılır.

Türkiye’de nazar değmesini engellemek veya nazardan korunmak için yapılan en yaygın uygulama nazarlık bulundurmaktır (Ekici, 2014: 42). Bu uygulama Denizli yöresi için de geçerlidir. Nazarlık; bakışı yani insanın ilk bakışındaki enerjiyi kendi üzerine çekerek, nazar değecek objeyi ikinci planda bırakan nesnelerdir. Bunlar çoğunlukla göz ve el şeklinde olmakla beraber; göze benzeyen mavi boncuk, delik küçük taşlar, muska, hayvan kafatası (genellikle büyük baş hayvanlar), kaplumbağa kabuğu, çeşitli hayvanların boynuzları (çoğunlukla dağ keçisi ve geyik boynuzu), üzerlik otu, iğde ve hurma çekirdeği, ikiz badem (birbirine yapışık), elma çekirdeği, at nalı, domuz soğanı denen büyük yabani soğan, yumurta kabuğu, şap, eski ayakkabı, işlenerek şekil verilmiş ağaç parçaları, çeşitli bezlerden dikilmiş şekiller, camdan yapılmış genellikle mavi renkte olan hayvan figürleri vb. nesnelere verilen genel bir adlandırmadır.

Denizli, Türkiye’nin cam sanayisinin gelişmiş olduğu yerlerden birisidir ve aynı zamanda başta İzmir olmak üzere nazar boncuğu yapımının yaygın olduğu yerlere çok yakındır. Bu bölgede bulunan cam fabrikaları, çoğunlukla camdan yapılan nazar boncuklarını, hem nazarlık hem takı, hem de süs eşyası olarak yaygın bir şekilde üretmektedir. Bu yüzden olsa gerektir ki Denizli’de, yukarıda saydığımız nazarlıklar içerisinde en yaygın olarak kullanılanı nazar boncuğu ya da göz boncuğudur.

Nazar boncukları genellikle mavi renkte ve göz şeklindedir. Bunların mavi olmasının sebeplerinden biri nazar değdiren gözlerin çoğunlukla mavi olmasıdır. Bir diğer sebep ise mavi rengin özellikle beyaz renkle bir araya geldiği zaman daha dikkat çekici hâle gelmesindendir.

Göz şeklinde yapılan nazar boncukları Denizli yöresinde çok geniş bir alanda kullanılmaktadır. Başta atlar olmak üzere hayvanların boyunlarında ya da alınlarında; insanların boyun ve bileklerinde; bebeklerin omuzlarında; Babadağ, Buldan, Kızılcabölük gibi yöresel ve hediye olarak dokumalar yapan yerlerdeki dokumalarda; mutfak eşyalarında; arabaların dikiz aynaları yanında ya da arkalarında; evlerde ya da işyerlerinde -genellikle maşallah yazılı olarak- kapıların üzerinde vb. sayılamayacak birçok yerde hem nazarlık hem de süs olarak kullanılmaktadır.

Yörede nazarlık olarak kullanılan bir diğer obje de Fatmana eli olarak adlandırılan ve genellikle maden, cam, seramik ya da keçeden yapılan nazarlıklardır. Fatmana eli nazarlık, bitişik beş parmak şeklindedir. El şeklindeki bu nazarlıklardaki beş parmağın ehlibeyti; ortasındaki gözün ise Hz. Muhammed'in gözünü sembolize ettiğine inanılmaktadır (Ekici, 2014: 44).

Denizli yöresinde kullanılan belli başlı diğer nazarlıklar ve kullanım yerlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

Üzerlik: Üzerlik bitkisi tohumlarının çeşitli şekiller oluşturacak şekilde ipe dizilmesiyle oluşturulur. Bu nazarlıklara genellikle her evde ve iş yerinde rastlamak mümkündür.

Hayvan kafatasları: Genellikle meyve ve sebze bahçelerinde bir yere asılmış olarak ya da bir çubuğa takılmış olarak bulunurlar.

Eski ayakkabı: Çoğunlukla köy evlerinde evi nazardan korumak için kapı üzerlerine asılır.

Hayvan boynuzları: Bu tip nazarlıklar genellikle koç, teke, dağ keçisi ve geyik boynuzlarından yapılırlar ve evlerin dışarıdan görünebilecek yerlerine asılırlar.

Maşallah yazılı nazarlıklar: Arabalara, evlere, sünnet olan çocuklara, çok meyve veren ağaç vb. yerlere asılırlar. Bunlar çoğunlukla nazar boncukları ya da mavi beyaz renklerle süslenirler.

Muska nazarlıklar: Çocukları nazardan korumak için onların omuzlarına, hayvanların boyun ya da boynuzlarına, bazı insanların boyunlarına, arabaların dikiz aynalarının yanına asılır.

Yumurta kabuğu: Özellikle süs bitkisi olarak kullanılan çiçeklerin yanına dikilen kazıkların tepesine geçilir.

Çeşitli söz kalıpları: Kırk bir kere maşallah, maşallah, nazar değmez inşallah, elemtere fiş kem gözlere şiş, tü tü maşallah, gözü olanın gözü çıksın, Allah kötü gözlerden korusun şeklinde temennilerde bulunulur.

Korkuluk: Korkuluklar, bahçeleri hem hayvanlardan hem de insanların nazarından korumak amacıyla kullanılırlar. Bunlar genellikle insan şeklinde yapılmış nesnelerdir.

Çıtlık ağacından yapılmış değişik nesneler: Çıtlık ağacına Denizli'nin bazı yerlerinde *dağan* ya da *dağın* da denir. Horoz sesi duyulmayan yerlerden kesilen bu ağacın dallarından, kedi merdiveni, bebek, bardak, testi gibi küçük heykelimsi şekiller yapılır. Yapılan bu şekillerin bazıları bebeklerin beşiklerine ya da omuzlarına; bazıları hayvanların boynuz ya da boyunlarına asılır (K.5). Bunları, özellikle gösterişli koç ve tekelerin boyunlarında sıkça görmek mümkündür.

Nazar değmesin diye tuvalette akan suda çocuğun eli yüzü yıkanır (K.13).

Nazar değmesin diye çocuk olan evin kapısına bıçakla üç çentik atılır.

Bebekler, nazarı değer diye, âdet döneminde olan genç kızlara gösterilmez (K.14).

Kişinin toprağa çıkan ayak izi, o kişiye nazar değmesin diye, okunup üflenerek bıçakla çizilir (K.9)

Nazar olan kişinin kendi kıyafetinden bir parça kesilerek yakılır ve dumanı kişiye koklatılır (K.9).

Nazar olan kişiye idrarı içirilir (K.9).

Nazar olan kişinin parmaklarına pamukla idrar sürülür (K.9).

Nazar olmasın diye çörek otu, tavuk dışkısı, sarımsak kurusu, kişinin kendi kılı muska hâline getirilerek kişinin üzerine takılır (K.9).

Büyük mavi camlardan yapılan göz şeklindeki nazarlıklar, eve gelen kem gözlülerden evi korumak için evin içinde değişik yerlere asılır (K.10).

Üzerlik tohumu, buğday, çörek otu (çörek otunun olduğu yere şeytan gelmezmiş) ve bir metal parçası birleştirilip muska yapılır ve çoğunlukla çocukların üzerinde taşınır.

Hem çocuk hem büyükler için 40 çörek otu, 40 üzerlik tohumuna nazar ayeti ve besmele okunarak muska yapılır ve üzerinde taşınır.

Gezmeden gelince bebeğin tüm giysileri değiştirilir. Bu aynı zamanda büyükler için de geçerlidir, ancak büyüklere nazar değince kıyafetleri değiştirilir (K.7).

Nazar değmesin diye iç çamaşırı ters giyilir (K.6).

Uçkurun lastiği kesilerek tütsü yapılır (K.6).

Nazar değdirdiğine inanılan kişinin saçından bir tutam ya da bir tel alınarak yakılır ki nazarı değmesin.

İğde ya da hurma çekirdeği, çatal bademin etrafları tıgla örülerek çatal iğne ile çocukların omuzlarına asılır. Buna ilaveten hurma çekirdeği kıtlık olmasın, bereketli olsun, cüzdan parasız kalmasın diye cüzdanda taşınır (K.4).

Elma çekirdeği, çörek otu, zeytin çekirdeği gibi çekirdekler, küçük bezlere sarılarak cepte ya da çantada taşınır. Bunların insanları hem nazardan hem de kötü ruhlardan koruduğuna inanılır (K.8).

Küçük delik taşlar, genellikle bağ, bahçe ya da asmalarda çok meyve veren ağaçlara asılırlar. Bu konuyla ilgili "Delik taş yerde kalmaz." şeklinde bir atasözü de söylenir (Türktaş, 2013: 178).

Bebeği ya da çocuğu gören ve çok beğenen yakınları, ona nazar değmesin diye Denizli tabiriyle “çikin şey”, “seni çikin seni”, “Allah nazarlardan saklasın, tüü tüü” gibi ifadelerle severler. Buna ilaveten nazar değer korkusuyla, aile içindeki bir başarının; karı-koca arasındaki mutluluğun; aile içi huzurun; ailenin gelirinin; aile bireylerinin meziyetlerinin; yapılan hasadın bereketli olduğunun; yeni alınan araba, ev, eşya vb. şeylerin her yerde konuşulması pek alışılmış bir şey değildir.

Bir kişiye güzel, beğenilen bir özelliği söylendiği ya da iltifat edildiği zaman kişi nazar değmesin diye çaktırmadan kalçasını kaşır (K.3).

Denizli’nin Babadağ, Buldan, Kızılcabölük gibi yerlerindeki dokumacılık yapan esnaf, nazar değmesin diye günde kaç metre kumaş dokuduklarını; kumaşlarını sattıkları zaman ondan ne kadar gelir elde ettiklerini kimseye söylemezlermiş (K.3).

Denizli’nin Güney ilçesi ve çevresinde “İnsana göz nazarı değil, söz nazarı erer.” (K.1) şeklinde kullanılan bir atasözü vardır. Bu atasözü, söze dayalı nazardan daha çok korkulması gerektiğini öğütler. Söz nazarından korunabilmek için delikanlıların, yeni evli çiftlerin ya da erkeklerin ceplerine ya da ceketinin astarının içine -çoğunlukla kişinin haberi olmadan- sarımsak, çörekotu, karabiber, üzerlik tohumu tek tek ya da karışım olarak bir bez parçasına sarılarak konur. Yine göz nazarından anneyi ve bebeğini koruyabilmek için lohusa kadınlar evlerinden kırk gün çıkarılmaz ve mümkünse ziyaretçi kabul edilmez (K.1). Bu durum için de “Lohusa kadının kefeni kesik, mezarı kırk gün kazık (açık) olur” (K.12) atasözü kullanılır.

Denizli bölgesinde nazardan koruyabilmek için, yeni yapılan binaların ya da evlerin bacaları tamamlanmaz, kiremitlerinin bir kısmı eksik bırakılır.

Evde nazarlık olarak kullanılan eşya kırılınca nazar var denir ve nazar çıksın diye bir cam bardak kırılır (K.4).

Evlerin kapıları üzerine ya da rahatça görülebilecek bir yerine eski ayakkabı, at nalı, kuru boş su kabağı vb. şeyler asılır.

Köylerde, başta yeni yapılan evler olmak üzere evlerin dışarıdan görülebilecek bir yerine ipe dizilmiş salyangoz kabukları asılır.

İki kahve çekirdeği, üzerlik tohumu ve çörek otu biraz pamuk ile koyu mavi bir bezin içine konulur ve üçgen olacak şekilde dikilir. Üzerine çıtlık ağacından kesilmiş dal parçaları ve nazar boncukları dikilerek evin herhangi bir yerine ya da el tezgâhlarına asılır.

Evlerin giriş kapılarının önüne mavi çiçekler açan ve bölgede sabahbâde olarak bilinen çiçekler ekilerek ilk bakışın onlar üzerine odaklanması sağlanır. Böylece de nazardan korunmaya çalışılır (K.1).

Arabalardaki ufak tefek çizik ya da hasarlar nazarlık olsun diye tamir ettirilmez.

Bahçe ya da tarlayı nazardan korumak için muska yazdırılır ve bahçe ya da tarlaya gömülür.

Yörede Nazar Göstergesi Olarak Görülen Belirtiler

Yöre insanının büyük bir çoğunluğu, beklenmeyen bir olumsuzlukla karşılaştıkları zaman bunu genellikle nazara, yani göz değmesine bağlarlar. Bebek ya da çocukların ishal olup zayıflamaları ya da aniden hastalanmaları; annenin sütünün azalması ya da kesilmesi; ailede huzursuzlukların başlaması; iyi giden işlerin kötüye gitmeye başlaması; tıkr tıkr çalışan bir dokuma tezgâhının aniden arızalanması; evde bardak, ayna ya da benzeri şeylerin kırılması ya da çatlaması; iyi bir atın çatlaması ya da hiçbir sebep yokken ölmesi; ineğin sütünün kesilmesi; bol meyve veren ağacın kuruması; çok çiçek açan saksı çiçeklerinin sebepsiz yere kuruması; kişilerde halsizlik, ishal, iştahsızlık, baş ağrısı, göz kararması, aşırı esneme isteği; iş yapan insanlarda yaralanma ya da düşme gibi göstergeler nazar belirtileri olarak algılanır. Yöre halkı arasındaki inanca göre, nazar değmesi bazen ölümle de sonuçlanabilmektedir. Mesela yıllar evvel, Tavas'ta birisinin çok güzel bir kız bebeği olmuş. Komşuları bebeği görmeye gelmişler ama bebeğe "maşallah" dememişler. Onlar gidince bebek, beşiğinde çatlamış ve ölmüş (K.12).

Yörede Nazardan Kurtulmak İçin Uygulanan Yöntemler

Denizli'de nazar değen kişiyi tedavi etmek yani nazardan kurtarabilmek için öncelikle kimin nazarının değdiği tespit edilmeye çalışılır. Buna göre de tedavi yöntemleri uygulanır. Çünkü her kem gözlünün nazarının şiddeti aynı değildir. Burada nazar eden kişinin cinsiyeti de tedavide önemlidir.

Nazarın şiddeti ne olursa olsun, ilk yapılan uygulama nazar duaları olarak bilinen Fatiha, Felak ve Nas sureleri okumak ya da yaşlı birisine okutmaktır (K.2). Bu da yeterli olmazsa nefesi kuvvetli birisine okutulur. Bu okuma ya da okutmalar sayesinde hastada bir rahatlama olduğuna inanılır. Yine nazarın şiddetli olduğu durumlarda, tedaviye kurşun dökme, üzerlik tüttürme ya da kömür çatlatma şeklinde devam edilir.

Nazara uğrayan hayvanlar zayıflayarak hastalanabilir. Yoğurdu güzel olan ineklerin nazara uğradıkları zaman yoğurdu tutmayabilir, yani sütleri yoğurda dönüşmeyebilir. Bu durumlarda hayvanları nazardan kurtarabilmek için üzerine nazar duaları okunan tuz yalıtılır ya da hayvanların yiyeceklerine karıştırılarak yedirilir. Bu durum sonunda hayvanda iyileşme olduğuna inanılır. Aynı uygulama nazar dolayısıyla hastalanan insanlara da uygulanabilmektedir.

Yörede, tuz patlatmak da nazar değen kişinin nazardan kurtulması için uygulanan yöntemlerdendir. Bir tavanın içine tuz konarak tava ateşte iyice kızdırılır. Bir kaba su konur ve nazar değdiğine inanılan kişinin başı üzerinde tutulan bu suya tavada kızdırılmış tuz dökülür. Suya dökülen tuz ne kadar ses çıkarırsa kişide o kadar çok nazar var demektir. Bu uygulama sonunda kişide gözle görülür bir iyileşme olduğu söylenir.

Üzerlik patlatmak ya da üzerlikten tütsü yapmak da bir başka nazardan kurtulma işlemidir. Bu yöntem Anadolu'nun birçok yöresinde de uygulanmaktadır. Evde nazara uğrayan birisi varsa onu tedavi etmek için ateşte kızdırılan bir tavaya üzerlik tohumları atılır. Tohumlar çatlamaya başlayınca tava ateşten indirilir ve tütsünün dumanının nazar değen kişinin üzerine gitmesi sağlanır. Burada da üzerlik ne kadar çok patlarsa nazarın o derece şiddetli olduğuna inanılır. Arkasında da tütsü ev içinde dolaştırılır.

Kurşun dökerek aşırı nazardan kurtulma yöntemi Anadolu'da çok eski ve çok yaygındır. Bu yöntem Denizli'de de en çok kullanılan yöntemlerdendir. Kurşun, genellikle ocaktan gelen, el alma vasıtasıyla ocaklık geleneğini devam ettiren kadınlar tarafından dökülür. Ocak olan kadın, nazar değen kişiyi karşısına oturtur ve üzerine bir peştamal örter. Başının üzerine de bir kalbur koyar. Kalburun içine bir parça ekmek, ters vaziyette ayna ve içi su dolu bir tas koyar. Bir yandan da kurşun tavada eritilir ve "El benim elim değil, Fatma anamızın eli." diyerek besmele çeker ve kurşunu içi su dolu kaba döker. Bu işlemi üç defa tekrarlar ve kurşunun su içinde soğuduktan sonra almış olduğu şekle göre yorumlar yapar. Mesela kurşun girintili çıkıntılı ise kişinin nazarı atlatmış olduğu; düz ise nazarın hâlâ devam ettiği ve güçlü olduğu sonucuna varır.

Denizli yöresinde nazar için "göz ermesi" tabirinin kullanımı yaygındır. Göz ermesine uğrayan çocuk ya da kişi ebeye (nine, yaşlı kadın, ocaktan olan yaşlı kadın) okutmak ya da kıydırmak (kestirmek) için başvurulur. Huysuzluğu ve uyumadığı için "göz ermesi" olduğu düşünülen bebek, üfürüğünün kuvvetli olduğuna inanılan yaşlı bir kadına (ebeye) götürülür. Yaşlı kadın, çocuğu başı sol koluna gelecek şekilde kucağına yatırır. Önce yumuşak sözlerle "Gel benim ebem gel, kimler nazar etmiş benim kuzuma?" diyerek onu sakinleştirmeye çalışır. Çocuk sakinleşmezse bu sefer korkutacak tarzda bağırarak "Şimdi ben seni köpeklere atarım, öcülere veririm." der. Çocuk korkudan sakinleşince de çocuğun gözünün içine bakarak içinden, bildiği duaları (genelde üç İhlas bir Fatiha) okur. Her sure okuyuşunda da çocuğa baştan aşağıya üfler. Bu arada önceden ayarladığı keskin bir bıçağın keskin yüzünü, çocuğun başına, kollarına ayaklarına kesme taklidi yaparak değdirir ve "Çık da git, çık da git benim kuzumun nazarı. Ak gözdensen, gök gözdensen çık da git." der. Arkasından da bıçağı yere birkaç kez kesme taklidiyle değdirir. Bu işlem yapılırken okuyucu kadın ne kadar çok esner gözleri yaşarırsa çocuğa o kadar çok nazar değdiğine inanılır. Okuma işlemi

bittikten sonra okuyucu kadın “Al şu çikin çocuğunu, pek de çikinmiş, bunun neyine göz ere ki!” diyerek dilinin ıslaklığını çocuğun alnına değdirerek üç dört defa daha etrafa “tü... tü... tüü...” dedikten sonra çocuğu anasına verir. Çocuk bu uygulamadan sonra genelde sakinleşir. Aile çocuğun nazarının kesildiğine inanarak onun yüzünü yıkar ve su içirir. Bu arada çocuktaki nazarın bir kısmının okuyucu kadına geçtiğine inanılır ve “gümüş keser” denerek bir madenî para yaşlı kadının avucuna bırakılır. Yaşlı kadın avucundaki parayı birkaç defa diğer avucuna aktarır ve alır. Ardından herkes oturduğu yeri değiştirir. Okuyucu kadının esnemesi bir süre daha devam eder. En sonunda kadın “Bu çocuğa çok nazar değmiş, neredeyse çocuğu çatlatacaklarmış. Bunu fazla dışarıya çıkarmayın.” diye nasihat ederek işlemi tamamlamış olur (Kutludağ, 2004: 169).

SONUÇ

Denizli, Ege bölgesinin iç kesiminde yer alan bir ildir. Coğrafi konumunun cazibesi ve sanayisinin gelişmiş olması hasebiyle başta komşu il ve ilçelerden olmak üzere çok fazla göç almıştır. Bu bakımdan Denizli, kültürel özellikler bakımından aynı zamanda bölge komşu illeri de kısmen temsil etmektedir. Bu yüzden bu çalışmanın konusunu oluşturan nazar ve nazarlıklar hakkındaki inanç ve uygulamaların birçoğunu Denizli iline komşu olan diğer illerde de görebilmek mümkündür.

Denizli yöresinde nazarla ilgili inançlar çok yaygındır. Sanayinin gelişmiş olması sebebiyle insanların kaybedebilecekleri çok şey olduğu düşüncesinden olsa gerektir, bu bölgede nazara neredeyse her kesim inanmakta ve ondan korunabilmek için çeşitli önlemler almaktadırlar. Bu önlemlerin en başında da dualar ve nazarlıklar gelmektedir. Dualar, yani nazar duaları nazardan korunmak ve kurtulmak için en yaygın olarak kullanılan uygulamadır. Nazar dualarını neredeyse kimse reddetmemektedir ancak nazarlıklar bazı kesimler tarafından batıl olarak algılanmaktadır. Nazarlıklar kısmen batıl olarak algılansa da nazar olduğunu düşünen kesimler tarafından tam olarak reddedilmemektedir.

Bölgede nazarlık olarak çok çeşitli objeler kullanılıyor olsa da bazı nazarlıkların tam olarak neden yapıldığı çok önemli değildir. Önemli olan onun alışılmışın dışında olması, aykırı olması, insanı şaşırtması ve insanın bakışını ve ilk bakıştaki olumsuz enerjiyi kendisine çekebilmesidir. Bu bazen hiç orada olması umulmayan eşya ya da cisim olabilmektedir.

Bölgede nazara şehirli, köylü, öğrenci, yüksek tahsilli, tahsili olmayan vb. neredeyse her kesimden insan az ya da çok inanmaktadır. Bunlar içerisinde kadınlar, nazar ve nazarla ilgili inanış ve uygulamalara daha fazla önem vermektedirler. Özellikle anneler, çocuklarını ve eşlerini nazardan korumak

ve kurtarmak için çok değişik yöntemlere başvurmaktadırlar. Çalışan, üreten yani kaybedecek bir şeyi olan, insanların kiskanabileceği özelliklere sahip olan herkes nazar ve nazarla ilgili inançları taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, Orhan, (1962), "Anadolu'da Nazarla İlgili âdet ve inanmalar". **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi 1-2**, s. 1-40.
- Akalın, Şükrü Halûk, (1993), "Üzerlik", **II. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu 20-22 Kasım 1991 Adana, Bildiriler**, Çukurova Üniversitesi Basımevi, s.247-260, Adana.
- DLT: Atalay, Besim, (1992), **Divanü Lûgati't-Türk Tercümesi**, I, II, III, IV, TDK Yay., Ankara.
- Ayverdi, İlhan, (2008), **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Yayınları, İstanbul.
- Boratav, Pertev Naili, (1984), **100 Soruda Türk Folkloru**, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Çıplak, Nilgün, (2004), "Halk Kültüründe Nazar ve Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar". **Türklük Bilimi Araştırmaları**, 15, s. 103-125.
- Çobanoğlu, Özkul, (2003), **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Akçağ yayınları, Ankara.
- Ekici, Metin-Pınar Fedakâr, (2014), "Gelenek, Aktarma, Dönüşüm ve Kültür Endüstrisi Bağlamında Nazar ve Nazar Boncuğu" **Milli Folklor**, Yıl:26, S.101, s. 40-50.
- İnan, Abdülkadir, (1991), "Divanü Lûgat-it-Türk'te Şamanizme Ait Kelimeler". **Makaleler ve İncelemeler**. C. 2, TTK s. 317-321, Ankara.
- Kutludağ, Şerif, (2004), **Yaşamın İçinde Folkloruyla Güney**, Gazi Kitabevi, Denizli.
- Örnek, Sedat Veyis, (1966), **Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki**, A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara.
- TS: Türkçe Sözlük**, (2005), Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türktaş, M. Metin, (2013), **Denizli Efsaneleri**; Denizli Belediyesi Kültür Yayınları, Yayın No: 36, Denizli.
- Yalman, Ali Rıza, (1993), **Cenup'ta Türkmen Oymakları, II**, Haz. Sabahat Emir, KB Yayınları, Ankara.
- Yardımcı, Mehmet, (2015), <http://www.mehmetyardimci.net/img/files/akademik18.pdf> 02.07.2015.

KAYNAK KİŞİLER

- K.1:** Şerif Kutludağ, 1954, Güney, Yüksek Lisans, Öğretim Görevlisi.
- K.2:** Azime Hala, 1954, Denizli, İlkokul, Ev Hanımı.
- K.3:** Orhan Gökkaya, 1934, Babadağ, İlkokul, Emekli.
- K. 4:** Fevziye Yarımca, 1962, Kale, İlkokul, Ev Hanımı.
- K.5:** Jale Özmen, 1974, Denizli, Üniversite, Güvenlik Görevlisi.
- K.6:** Feyza Tokat, 1979, Denizli, Doktora, Öğretim Üyesi.
- K.7:** Şennur Turgut, 1957, Denizli, Yüksek okul, Ev hanımı.
- K.8:** Hülya Uygun, 1970, Bozkurt, Üniversite, Şube Müdürü.
- K. 9:** Hediye Cengiz, 1982, Denizli, İlkokul, Ev hanımı.
- K.10:** Filiz Türктаş, 1972, Isparta, Yüksek Lisans, Öğretmen.
- K.11:** Zehra Alpay, 1978, Tavas, İlkokul, Ev Hanımı.
- K.12:** Zübeyde Öztürk, 1980, Tavas, Lise, Ev Hanımı.
- K.13:** Neriman Alpay, 1949, Tavas, İlkokul, Ev Hanımı.
- K.14:** Nezahat Ok, 1970, Çardak, Yüksekokul, Memur